

סיכונים ואמצעי בטיחות במערות

עמוס פרומקין, בועז לנגפורד

סכנות מגוונות אורבות למבקר במערות בכלל ובמדבר יהודה בפרט. אזור זה גבה מספר רב של קרבנות בנפש בין המטיילים, יותר מכל אזור בארץ. כדי למנוע את הסיכון או לצמצמו על המבקרים במערות לנקוט את הפעולות הבאות (פרומקין, 1985):

- יש להודיע מראש, לאדם אחראי, לאיזו מערה בכוונתכם להיכנס.
- יש להתאים את מועד הביקור לתנאים הספציפיים. לדוגמה, אין לנוע באזורים מצוקיים בלילה, במזג אוויר שרבי או במקום ובזמן המועדים לשיטפונות.
- אין להיכנס למקום שאינכם בטוחים שתוכלו לצאת ממנו או למקום החשוד כמסוכן.
- אין לנוע לבד במערה: בהיעדר קשר אלחוטי במערות, אדם נוסף הנו 'תעודת ביטוח' לעת צרה.
- יש לוודא מראש שהמערה מתאימה ליכולתכם הפיזית.
- יש לוודא מראש שברשותכם כל הציוד הדרוש למערה הספציפית, לרבות פנס אחד לפחות לכל אדם.
- יש להצטייד בקסדה, בייחוד במקומות שקיימת בהם סכנת התמוטטות או נפילת אבנים.
- במהלך השהות בתוך המערה יש להימנע מקפיצה או תנועה בלתי זהירה; תנאי החשכה מגבירים את הסיכון בפעולות כאלה.
- במערות גדולות ומסועפות יש קשיי התמצאות וניווט. יש להצטייד במפה ולעקוב תוך כדי תנועה אחר מיקומכם.

חליפה אטומה נגד קרציות (אחיקם עמיחי במערת מכוך)

קרצית המערות, השכיחה במערות מדבר יהודה, מעבירה את קדחת המערות, שהנה מחלה מסוכנת (ראו גם בפרק המבוא האקולוגי). אמצעי הבטיחות המומלץ נגד עקיצת הקרציות הוא הימנעות מביקור במערות נגועות. מערה שיש בה סימנים לפעילות דרבן (קוצים או גללים) חשודה בנוכחות קרצית המערות בהסתברות גבוהה מאוד. אם הכניסה למערה נגועה חיונית, ניתן לצמצם את כמות העקיצות ולמנוע את ההידבקות בקדחת. צמצום כזה אפשרי על ידי הימנעות מזחילה, ישיבה או שכילה על קרקעית המערה, וכן בעזרת ביגוד מתאים. במערות עשירות בקרציות רצוי להתלבש באופן שמפחית מגע עם הקרציות: שכבת ביגוד תחתונה, הכוללת מכנסיים ארוכים, גרביים וגופייה בעלת שרוולים ארוכים. את כל חלקיה

של שכבה זו יש להכניס זה לתוך זה (חולצה במכנסיים, מכנסיים בגרביים). על גבי שכבה זו אפשר ללבוש סרבל עבודה מלא, זוג גרביים נוסף וכפפות. את החיבור בין הסרבל ובין הכפפות והגרביים יש לסגור בסרט דביק עבה. באופן כזה נשארים חשופים רק הצוואר והראש, שבדרך כלל אינם באים במגע עם הקרקע. במקרה של עקיצה אפשר למנוע את התפרצות המחלה על ידי נטילת אנטיביוטיקה מתאימה בפרק הזמן שמיד לאחר העקיצה, זאת בהתאם להמלצת רופא המכיר את אופי המחלה והטיפול בה.

מערות רבות במדבר מתאפיינות בגישה מסוכנת באזור הפתח, דוגמת פתח פעור במצוק אנכי או פיר אנכי. ההתניידות על גבי דרדרות תלולות ומצוקים דורשת לעתים שימוש בציוד בטיחות בגובה, ידע וניסיון בתחום זה והיכרות עם השטח ודרך ההתניידות הנכונה בו. בטיחות בגובה היא נושא נרחב ומורכב, ותקצר כאן היריעה מעיסוק מפורט בו. הגדרת הקושי בתאור הגישה אל מערה היא סובייקטיבית במידת מה, ומכוונת לאנשים בכושר טוב.

באטלס זה נעשה כל מאמץ להביא לידיעת הקוראים את מיטב הנתונים שבידינו בנוגע לסיכונים שבמערות המתוארות. עם זאת אין לסמוך על מידע זה בלבד, ועל הקורא מוטלת אחריות להצטייד במידע מעודכן מראש וגם בשטח ובעיניים פקוחות לכל סיכון.

נשמית נגד אבק (ולדימיר בוסלוב)

עגינה מלאכותית בעזרת חמש יתדות לגלישה עם חבל ביטחון (נחל משמר)

שמש יערן משתמש בחבל ביטחון ושאנט לאבטחת הגלישה (מערת דיר מוכלך)

עקיצת קרצית המערות שחדרה בנקודת תורפה בין המכנסים לחולצה

קטע מתוך:

אטלס מערות

מדבר יהודה וספר המדבר

בעריכת
עמוס פרומקין

תוכן העניינים

ח	מקרא לחללי מערות
ט	מקרא לתופעות ומשקעי מערות
יא	שלמי תודה . . . . .
יב	על המחברים . . . . .
1	מבוא . . . . .
3	סיכונים ואמצעי בטיחות במערות . . . . .
5	שמירת טבע במערות . . . . .
7	שיטות סקר, מיפוי ומחקר במערות . . . . .
12	מערות מדבר יהודה: גאולוגיה, מורפולוגיה והתפתחות הנוף . . . . .
23	מערות מדבר יהודה: ארכיאולוגיה והיסטוריה . . . . .
37	לוח תקופות ארכיאולוגיות/היסטוריות . . . . .
38	האקולוגיה של מערות מדבר יהודה . . . . .
42	תולדות מחקר המערות במדבר יהודה . . . . .
48	המערות הגדולות במדבר יהודה ומיפוי . . . . .

מערות מדבר יהודה

96	מערות אום קטפה	54	נחל חבר עליון . . . . .
98	מערות מצוק הפטרייה 10	56	מערות כרמל . . . . .
100	מערות מצוק הפטרייה 9	58	מערות סלע . . . . .
102	מערות פטרייה	62	מערות ביר אל-קעיר . . . . .
104	מערות הנר	64	נחל ערוגות עליון . . . . .
106	מערות אום קלעה	66	מערות אל-מצידה . . . . .
108	מערות אגור	68	מערות א-טבן עילית . . . . .
110	עראק אל-אחמר	70	מערות א-טבן . . . . .
112	מערות אל-מציה	72	טור סיף . . . . .
114	נחל פרת	74	מכלול אבו זיף . . . . .
116	מערות ח'רבת עין פארה	76	מערות אום א-זויתנה . . . . .
118	מערות ואדי קלט	78	מערות צחבה . . . . .
120	מערות יזנובים מתיים	80	מערות ערקוב צחבא . . . . .
122	מערות הגיא	82	נחל תקוע עליון ונחל דרגה עליון . . . . .
124	צמד מערות אל-עליליאת	84	טראסת אל-ח'יאם . . . . .
126	נחל מכוכ עליון	86	מערות אום נקוס . . . . .
128	מערות חוריר הלח	88	מכלול המערה התלויה . . . . .
130	מערות יזנובים	90	מערות חריטון . . . . .

220	מערת קומראן 6Q . . . . .
222	מערת עינוות קומראן . . . . .
224	מערת עינוות תנור . . . . .

אזור נחל קדרון תחתון 226

228	מכלול נקב מזן . . . . .
230	מערת חג המולד . . . . .
232	מערת בעלי החיים . . . . .
234	מכלול המטבע . . . . .

אזור נחל תמרים 238

240	מערת אולם תמרים . . . . .
242	מערת אצות תמרים . . . . .
244	מערת עינוות קנה . . . . .

נחל דרגה תחתון 246

248	צמד מערות מחילתיים . . . . .
250	מערת שתי קומות . . . . .
252	מערת בר-אדון . . . . .
254	מכלול מורבעאט 1,2,3 . . . . .
258	מערת מורבעאט 4 . . . . .
260	מע'רת אל ח'ב . . . . .
262	מערת היצ'קוק . . . . .

אזור נחל חצצון 264

266	מכלול מצפה שלם . . . . .
268	מערת ג'סרה . . . . .
270	מערת אצות מינרל . . . . .
272	מערת הדינר . . . . .
274	מערת בית הקברות . . . . .
276	צמד מערות הקונגלומרט . . . . .
278	מערת נטיפי מינרל . . . . .

אזור נחל קדם 280

282	מכלול הרומח . . . . .
286	מערת סטרומטוליט . . . . .
288	מערת החרסים . . . . .
290	מערת סלודורה . . . . .
292	מערת נחל קדם . . . . .
294	מערת מפל קדם . . . . .
296	מכלול התאנים . . . . .

אזור נחל דוד 300

302	מערת המתבודד . . . . .
304	מערת הברכה . . . . .
306	מערת הר ישי . . . . .

132	צמד מערות ניר-קומתיים . . . . .
134	מערת הכנסייה . . . . .
136	מערת מדרגות . . . . .
138	מערת נביעה . . . . .
140	צמד מערות סרגל-קרציות . . . . .
142	מערת מכוך . . . . .
146	מערת בור מכוך . . . . .

ואדי וחיתה 148

150	מערת רימונים . . . . .
152	מערת וחיתה . . . . .
154	מערה חוצה שלוחה . . . . .

אזור נחל דלייה 156

158	עראק א-נעסנה . . . . .
162	מערת מפל דלייה . . . . .
164	מערת אבו שנג' . . . . .
166	מערת יוגב . . . . .
168	עראק אבו קטי . . . . .
170	עראק טי . . . . .

נחל ייטב 172

174	מערת עטלפי נוביריס . . . . .
176	מערת ואדי א-נוביריס . . . . .
178	מערת אמל אל-ואטואט . . . . .

אזור כתף יריחו 180

182	מערת הלוחם . . . . .
184	מערת מבוך אבו סרג' . . . . .
186	צמד מערות הצלבים והקורה . . . . .
188	מכלול המרגלים-אביאור . . . . .
192	מערת הסנדל . . . . .

אזור נחל אוג ורכס מונטר 194

196	מערת אוג 20 . . . . .
198	מערת דיר מוכלך . . . . .
200	מערת זרניק . . . . .

אזור קומראן 202

204	מערת פכית שמן האפרסמון . . . . .
206	מערת מגילת הנחושת 3Q . . . . .
208	מערת קומראן 24 . . . . .
210	מערת קומראן 11Q . . . . .
212	מכלול התאומות . . . . .
216	מערת קומראן 1Q . . . . .
218	מערת קומראן 2Q . . . . .

364	מערת אורידה
366	מערת מפל צפצפה
368	מערת המקווה
370	מכלול צאלים
374	מערת ד'נב חרוף
376	מערת שפן
378	מערת ראשי אלה
380	מערת מעלה נעמה
382	צמד מערות נחל גורני
384	מערת ענבה

386	אזור מצדה
388	מערת נחל מצדה עליון
390	מערת מצדה 2008
392	מכלול מצדה-דרום

394	נחל רחף
396	מערת קנאים
400	מכלול רחף עליון
402	מערת כידוד

406	נחל חמר ויובליו הצפוניים
408	מערת צבוע
412	מערת יהל
414	מערת יהל 5
416	מערת בור יהל
418	מערת יהל 8
420	מערת נחל קינה
424	מערת רדום
426	מערת גבעת סילון
428	מערת נחל חמר

308	מכלול צבר
312	מערת המורינגה

314	נחל ערוגות תחתון
316	מערת ערוגות המשקע הנחלי
318	מכלול ערוגות הנטיפים
320	צמד מערות נחיריים
322	מערת 'לנחמ עבדי'
324	מערת העתק ערוגות
326	מכלול מגילת ויקרא
328	מערת צרויה

330	נחל חבר תחתון
332	מערת באב אל הווא
334	מערת צבוע קטן
336	מערת אהרוני
338	מערת האימה
340	מערת חבר ב
342	מערת חבר א
344	מערת חבר ג
346	מערת האגרות
348	צמד מערות חבר מזרח

350	אזור עשהאל-משמר
352	מערת עשהאל
353	מערת פסח
354	מכלול המטמון
358	מערת פרחי המלח

360	נחל צאלים
362	מערת ביר אורידה

431	רשימת מקורות
447	מילון מונחים
451	מפתח

* * *

אטלס זה נועד לספק מידע על המערות תוך שמירה עליהן ועל תכולתן, ולא להיות מדריך טיולים. כדי לבקר במערות יש להצטייד באישורים הנדרשים על פי החוק. מערות רבות נמצאות בשמורות טבע ומכילות ערכי טבע או ארכיאולוגיה מוגנים, והחוק מחייב קבלת אישור לכניסה לתוכן. חלק מהמערות קשה לגישה וחלקן אינו נגיש ללא אמצעים והכשרה מיוחדים. יש מערות הנגועות בקרציות שעקיצתן גורמת למחלה קשה, המכונה 'קדחת מערות'. בכל מקרה אין לכותבי האטלס ולמו"ל כל אחריות בנוגע לכניסת אנשים למערות.